

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตมหาวิทยาลัยบูรพาตามกรอบแผนอุดมศึกษา
ระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 - 2565) ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดต่าง ๆ จากตำรา เอกสารวิชาการ
วารสาร และงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. สารสำคัญของแผนอุดมศึกษาระยะยาว (2533 - 2547)
2. กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 - 2556)
3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)
4. แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)
5. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยบูรพา
6. คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์
7. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์
8. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
9. อนาคตอุดมศึกษาไทย
10. การวิจัยอนาคต (Futures research)
 - 10.1 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต
 - 10.1.1 เทคนิคการวิจัยอนาคต
 - 10.1.2 เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique)
 - 10.1.3 เทคนิค EFR (Ethnographic futures research)
 - 10.2 เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi futures research)
 - 10.3 การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 11.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 11.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สาระสำคัญของแผนอุดมศึกษาระยะยาว (พ.ศ. 2533 - 2547)

หลักการและแนวทางการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว

เพื่อพัฒนาระบบอุดมศึกษา เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประเทศ ในช่วงเวลาแห่งการปรับตัว เพื่อการดำรงอยู่ที่เหมาะสมทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคสมัยที่มีการแข่งขัน และการติดต่อกับประเทศต่าง ๆ ในประชาคมโลกจะต้องอาศัยความเฉียบคม และพลวัตที่สูง โดยแผนอุดมศึกษาระยะยาวจึงมีหลักการสำคัญสองประการ คือ แผนจะต้องมีลักษณะเชิงรุกกว่าที่เป็นมา ประการที่สอง ภายใต้อสภาพความผันแปรของโลกปัจจุบันที่มีผลต่อประเทศไทยทั้งในด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์และสภาพภายในประเทศและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภายนอกประเทศ ประเทศจะต้องเตรียมรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของแผนอุดมศึกษาระยะยาวภายใต้หลักการและความคิด

1. เพื่อพัฒนาระบบอุดมศึกษาไทยให้เป็นระบบที่มีพลวัตและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อปรับแนวคิด รูปแบบ และวิธีการดำเนินการกิจแต่ละด้านของอุดมศึกษาให้

สอดคล้องต่อสภาพความเปลี่ยนแปลงและเื้อต่อสภาพที่พึงประสงค์

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 - 2565)

เป้าหมายของกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 คือ การ “ยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทย เพื่อศึกษาผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพสู่ตลาดแรงงาน และพัฒนาศักยภาพอุดมศึกษาในการสร้างความรู้และวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันประเทศในโลกาภิวัตน์ รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทย โดยใช้กลไกของธรรมาภิบาลการเงิน การกำกับมาตรฐาน และเครือข่ายอุดมศึกษา บนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ ความหลากหลาย และเอกภาพเชิงระบบ เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์และเตรียมความพร้อมสำหรับบัณฑิตในสภาวะโลกาภิวัตน์ การเพิ่มความเข้มข้น และประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของนักศึกษาทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของต่างประเทศ เป็นการสนับสนุน ทั้งนี้การเรียนรู้ด้านภาษาที่มีประสิทธิภาพและการซึมซับวัฒนธรรมต้องมีปบริบทการแลกเปลี่ยนนักศึกษา การเพิ่ม Mobility ของนักศึกษาและอาจารย์ การจัดหลักสูตรสองภาษา จะเป็นกลไกสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2551)

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่ 2 คำนึงถึงมิติบูรณาการและองค์รวมของการพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ (Strategic direction) สาระหลักมีสองส่วน ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์ภาพฉายและนัยสำคัญที่เป็นปัจจัยแวดล้อมรู้มรเร็ว ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และโลกประเทศ จนถึงอุดมศึกษา ส่วนที่สองเป็นปัจจัยภายในระบบอุดมศึกษา ภาพฉายปัจจุบันและอนาคต

(Scenario) มี 7 เรื่อง คือ ความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร พลังงาน และสิ่งแวดล้อม การมีงานทำ และตลาดแรงงานในอนาคต การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง การกระจายอำนาจการปกครอง เขตชนบทไทย นักศึกษาไทย และบัณฑิตในอนาคต และเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยภายในระบบอุดมศึกษา ได้พิจารณา 9 ประเด็น ได้แก่ รอยต่อกับการศึกษาระดับอื่น การแก้ปัญหาอุดมศึกษาในปัจจุบัน ธรรมชาติของการบริหารจัดการ การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การเงิน อุดมศึกษา การพัฒนาบุคลากรในอุดมศึกษา เครือข่ายการศึกษา การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนา พิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ และโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา, 2551)

วิวัฒนาการหลาย ๆ ประการ ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อิทธิพลของสื่อสาร มวลชน ระบบศึกษาและอุตสาหกรรมใหม่ รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคม วัฒนธรรม และความคิด ทำให้เด็ก เยาวชน และนักศึกษาในวันนี้มีความเปลี่ยนแปลงทั้งในวิถีการ ใช้ชีวิต การเรียนรู้ ครอบครัวยุคใหม่ ตลอดจนภาวะเสี่ยงต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงแนวโน้มของสังคมภายหลัง ยุคอุตสาหกรรมและความทันสมัยทั้งปวง (Post-industrial/ Post-modern) ในขณะเดียวกันเริ่มมี สัญญาณที่ชี้ไปในทางเปลี่ยนแปลงของวิถีการทำงานของบัณฑิตในอนาคตที่แตกต่างไปจากลักษณะ งานปัจจุบัน อาทิเช่น การทำงานโดยมีหลายอาชีพทั้งตลอดช่วงอายุการทำงานหรือในขณะใดขณะหนึ่ง การทำงานไร้สังกัด (Freelance) ความเสี่ยงต่อความไม่แน่นอนของรายได้ การจับคู่และการเปลี่ยนคู่ ผู้ร่วมงาน เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุทำให้เกิดความไม่สอดคล้องกัน (Mismatch) ระหว่างการศึกษา และ ทักษะอาชีพที่พึงประสงค์ในอนาคต นอกจากความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์แล้ว ความสามารถที่สำคัญ ไม่ยิ่งหย่อนจะเกี่ยวกับทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นหมู่คณะ การแก้ปัญหา การรับความเสี่ยง การออกแบบและสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการตนเอง รวมไปถึงจริยธรรม ค่านิยมการศึกษาในศาสตร์เฉพาะหรือสาขาเฉพาะ จึงไม่เพียงพออีกต่อไป แต่ต้องเสริมฐานความรู้และสมรรถนะที่จะช่วยให้บัณฑิตสามารถอยู่ใน ตลาดแรงงานได้เป็นอย่างดี ทั้งด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม การสร้างสรรค์ความรู้เชิงปฏิบัติ และ ความรู้พื้นฐาน ทั้งทางโลก ปรชาญา และสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551) อุดมศึกษาควรเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้ของเยาวชนและนักศึกษาในแบบของทักษะชีวิต ทักษะสังคม (Socialization) สมรรถนะพื้นฐานร่วม (Base line competencies) ที่ข้ามพ้นความรู้วิชาการ ความรู้ และความสามารถเชิงบูรณาการที่ฝังตัว (Tacit knowledge and ability) ที่หาไม่ได้จากการเรียน การสอนในห้อง ที่ขาดการปฏิสัมพันธ์ สร้างความพร้อมเพื่อเปิดโลกทัศน์สำหรับบัณฑิตในสภาวะ โลกาวัดด้านภาษาวัฒนธรรม รู้และเห็นคุณค่าของพหุลักษณ์ พหุวัฒนธรรม เพิ่ม Mobility และ ความหลากหลาย (Diversity) ของนักศึกษาต่างวัย ต่างภูมิหลังวัฒนธรรม สังคม อุดมศึกษาควรเพิ่ม พื้นที่การเรียนรู้ของเยาวชน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551)

โครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ของอุดมศึกษา เป็นทั้งหัวใจและปัจจัยสำคัญของอุดมศึกษา ครอบคลุมทั้งโครงสร้างเชิงสาร์ตและโครงสร้างทางกายภาพที่สำคัญ 4 ประการ ส่วนหัวใจ คือ โครงสร้างหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดและสังคมในปัจจุบันและอนาคต ส่วนที่เป็นปัจจัย คือ สังคมสารสนเทศ สังคมฐานความรู้ ทรัพยากรการเรียนรู้ ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ อุดมศึกษาต้องตระหนักว่าการอุดมศึกษาอนาคต เป็นทั้งการเตรียมคนเข้าสู่ชีวิตและการปรับแต่งคนเข้าสู่งาน นอกจากความรู้เทคนิค วิชาการ วิชาชีพ โดยกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 - 2556) มีดังนี้

1. มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่สอนและถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชน และผู้เรียนพร้อม ๆ กับทำหน้าที่รวบรวม สังเคราะห์ วิเคราะห์ สร้าง และเผยแพร่ “ความรู้” ผ่าน กระบวนการศึกษาวิจัยโลกในอดีต สิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ผลที่สังคม ได้รับจากมหาวิทยาลัย คือบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถเข้าสู่ชีวิตการทำงาน เป็นพลเมืองที่ได้รับ การขัดเกลาทางสังคมและวัฒนธรรมมาเป็นอย่างดี ส่วนความรู้องค์ความรู้ที่เป็นผลผลิตจาก มหาวิทยาลัย

2. การพัฒนาประเทศโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และพยายามสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบริบทต่าง ๆ ตั้งแต่กระแสโลกาภิวัตน์

3. สถานภาพภายในประเทศยังมีปัญหาคุณภาพคนอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นภาพสะท้อน ภาพของแรงงานไทย ซึ่งยังมีประสิทธิภาพต่ำ เมื่อเทียบกับหลายประเทศ

4. การพัฒนาประเทศในอนาคตตั้งอยู่บนฐานของพันธกิจและเป้าหมายที่เหมาะสมกับ ยุคสมัยและความก้าวหน้า สมดุลกับพลวัตการเปลี่ยนแปลง

5. การวางแผนอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับธรรมชาติของการพัฒนาและการจัดการศึกษา ระดับอุดมศึกษานั้น ต้องอาศัยความต่อเนื่อง และติดตามผลเป็นระยะเวลา 5 ปี โดยมีการปรับแผน เป็นระยะ ๆ แผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 1 ถูกจัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2533 เพื่อเป็นแผนเชิงรุกไปสู่ อนาคต โดยใช้ฐานข้อมูลจากงานวิจัยเชิงนโยบายที่เกี่ยวกับสภาพการณ์และการเปลี่ยนแปลงด้าน ต่าง ๆ ของประเทศ และได้วางแนวการพัฒนาที่เป็นพื้นฐานสำคัญ และเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่ 2 เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง จึงมี ความจำเป็นที่จะต้องเร่งจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่ 2 เพื่อมิให้กระบวนการพัฒนาอุดมศึกษา เชิงระบบต้องสะดุดหรือไร้ทิศทาง

6. โดยสรุปสาระสำคัญของแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 ได้วางหลักการพื้นฐานไว้ 4 ประการ คือ การกิจอุดมศึกษาเพื่อการกระจายโอกาสและความเสมอภาค การกิจเพื่อประสิทธิภาพ

ของอุดมศึกษา การกิจเพื่อคุณภาพและความเป็นเลิศของอุดมศึกษา และความเป็นสากลของอุดมศึกษาไทย

7. ในบรรดาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่แผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่ 1 ได้เสนอไว้ต่อรัฐบาลนั้น ได้มีพัฒนาการของอุดมศึกษาในช่วงของแผนฯ ทั้งในส่วนที่สัมฤทธิ์ผลตามแผน และในส่วนที่ยังไม่ประสบผลสัมฤทธิ์

8. นอกจากความต่อเนื่องของทิศทางการพัฒนาอุดมศึกษาแล้ว ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงและพลวัตของสถานการณ์ในโลก ภายในประเทศ ก็มีผลกระทบต่อการอุดมศึกษาทั้งทางตรง และทางอ้อม

9. การพัฒนาอุดมศึกษาไทยคงจะเพิกเฉยต่อการพัฒนาในระดับอุดมศึกษาสากลมิได้ จากการสำรวจพบว่า แนวทางการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ เพื่อนักศึกษาเชิงรุก และกระบวนการให้ได้มาซึ่งความเป็นเลิศทางการวิจัย ในส่วนของโครงสร้างและการบริหารนั้น อุดมศึกษาในหลายประเทศให้ความสำคัญกับการทำงานในลักษณะภาคีความร่วมมือเครือข่ายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

10. การจัดทำกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 เป็นพันธกิจที่เหมาะสมแก่กาลเวลา และจำเป็นต่อการพัฒนาระบบอุดมศึกษาไทยสู่อนาคต ที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอน ซึ่งหากออกแบบระบบอุดมศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย พร้อม ๆ กับติดตั้งระบบเพื่อขับเคลื่อนอุดมศึกษาอย่างก้าวกระโดด

11. จุดเด่นของกระบวนการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่ 2 อยู่ที่ “การร่วมมือ” อย่างกว้างขวางของประชาคมกลุ่มต่าง ๆ นำโดยคณะกรรมการอุดมศึกษาที่ร่วมกันคิดในการระดมสมอง

12. แผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 แบ่งออกเป็น 2 ภาค ภาคแรกวิเคราะห์ภาพอนาคตที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อโลก ต่อประเทศ และต่ออุดมศึกษาไทย ภาคที่สองเป็นประเด็นเชิงนโยบายของอุดมศึกษาไทย ซึ่งครอบคลุมมิติต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการแก้ปัญหาที่ดำรงอยู่ในอุดมศึกษา และพัฒนาอุดมศึกษาไปสู่อนาคตอย่างแข็งแกร่งและมั่นคง มิติทางนโยบายเหล่านี้ยังมีความเชื่อมโยงระหว่างกัน ทั้งในลักษณะของการต่อยอดซึ่งกันและกัน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรและกระบวนการเดียวกัน ในการรองรับเป้าหมายหลาย ๆ ด้านพร้อมกัน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) มีความสอดคล้องกับแผนและยุทธศาสตร์ระดับชาติ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากำลังคนของประเทศ ดังนี้

ภาพที่ 2 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

วิสัยทัศน์ประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

วิสัยทัศน์

“สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง”

พันธกิจ

1. สร้างสังคมเป็นธรรมและเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ทุกคนมีความมั่นคงในชีวิต ได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคทุกภาคส่วน ได้รับการเสริมพลังให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาภายใต้ระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส เป็นธรรม

2. พัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีคุณธรรม เรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะและการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย สถาบันทางสังคมและชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง

3. พัฒนากิจการการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ บนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญา สร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน ปรับโครงสร้างการผลิต และการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

4. สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างสังคมที่เป็นธรรมและเป็นสังคมสันติสุข
2. เพื่อพัฒนาคนไทยทุกกลุ่มวัยอย่างเป็นองค์รวมทั้งทางกาย ใจ สติปัญญา อารมณ์ คุณธรรม จริยธรรม และสถาบันทางสังคม มีบทบาทหลักในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ
3. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตอย่างมีเสถียรภาพ คุณภาพ และยั่งยืน มีความเชื่อมโยงกับเครือข่ายด้านการผลิตสินค้าและบริการ บนฐานปัญญา นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ในภูมิภาคอาเซียน มีความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ
4. เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และเป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ

เป้าหมายหลัก

1. ความอยู่เย็นเป็นสุขและความสงบสุขของสังคมไทยเพิ่มขึ้น ความเหลื่อมล้ำในสังคมลดลง สัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจนลดลง และดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชันไม่ต่ำกว่า 5.0 คะแนน
2. คนไทยมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีสุขภาพที่ดีขึ้น มีคุณธรรม จริยธรรม และสถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งมากขึ้น
3. เศรษฐกิจเติบโตในอัตราที่เหมาะสมตามศักยภาพของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มการผลิตภาพรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศให้มีสัดส่วนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40

4. คุณภาพสิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน เพิ่มประสิทธิภาพการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมทั้งเพิ่มพื้นที่ป่าไม้เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ

ตัวชี้วัด

1. ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุข ดัชนีความสงบสุข สัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรที่มีรายได้สูงสุดร้อยละ 10 กับกลุ่มที่มีรายได้ต่ำร้อยละ 10 สัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจน สัดส่วนแรงงานนอกระบบที่สามารถเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคม และดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชัน

2. จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทย ผู้เรียนทุกระดับการศึกษามีคุณธรรม จริยธรรม สัดส่วนประชากรที่เข้าถึงโครงข่ายคมนาคมและอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง จำนวนบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาอัตราการป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อ และดัชนีความอบอุ่นของครอบครัว

3. อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราเงินเฟ้อ ประสิทธิภาพการผลิตรวม อันดับความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

4. คุณภาพน้ำและอากาศ ร้อยละของพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ของประเทศ และสัดส่วนการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่อหัวเปรียบเทียบกับลำดับขั้นการพัฒนาที่แสดงโดยผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อหัว

ยุทธศาสตร์

1. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม

1.1 สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเอง โดยสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลในการพัฒนาอาชีพ

1.2 การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐานและสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ โดยพัฒนาระบบการบริการสาธารณะให้มีคุณภาพ มีช่องทางเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกัน พัฒนาระบบสวัสดิการสังคมให้มีคุณภาพ พัฒนาระบบการออมที่หลากหลาย เสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย

1.3 เสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคม การเมืองได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี โดยเพิ่มความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง พัฒนาระบบมาตรฐานคุ้มครองผู้บริโภค

1.4 สร้างความสามัคคีของคนในสังคม ส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาล เพิ่มช่องรับข้อร้องเรียนให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายที่ได้รับความเดือดร้อน

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

2.1 การปรับโครงสร้างการกระจายตัวประชากรอย่างเหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่

2.2 พัฒนาคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้การป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ สร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม

2.3 ลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ พัฒนาทักษะความรู้ในการดูแลสุขภาพ ส่งเสริมการแพทย์ทางเลือก

2.4 ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมสนับสนุนปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถเลือกศึกษาได้สอดคล้องกับความต้องการ

2.5 สร้างความเข้มแข็งของสถาบันสังคม สร้างค่านิยมภูมิใจในวัฒนธรรมไทย ยอมรับความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรม

3. ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน มุ่งพัฒนา

1) พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคการเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยสนับสนุนการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ให้ความสำคัญกับระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืน 2) เพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตร โดยให้สถาบันการศึกษาวิจัยกับภาคเอกชนเพื่อวิจัย สร้างองค์ความรู้ นำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมาช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มยกระดับคุณภาพมาตรฐานให้สินค้า ผลผลิตการเกษตร 3) การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรตลอด โซ่การผลิต 4) สร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้แก่เกษตรกร โดยยกระดับอาชีพเกษตรกร พัฒนาวิสาหกิจชุมชน 5) สร้างความมั่นคงด้านอาหารและพัฒนาพลังงานชีวภาพ โดยส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การนำของเหลือจากการเกษตรมาผลิตเป็นพลังงานทดแทน 6) การสร้างความมั่นคงด้านพลังงานชีวภาพเพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศและความเข้มแข็งภาคเกษตร 7) การปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน

4. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

4.1 ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน โดยสร้างความเข้มแข็งให้ผู้ประกอบการในทุกระดับ

4.2 พัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมมาใช้ในการต่อยอดเพิ่มมูลค่าให้กับภาคการผลิตในลักษณะความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน

4.3 พัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ เท่าเทียม และเป็นธรรม โดยพัฒนาตลาดเงิน ตลาดทุน และจัดระบบการจัดการทรัพย์สินทางปัญญา

4.4 การบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพโดยดำเนินนโยบายการเงินที่ทันต่อสถานการณ์ เพิ่มประสิทธิภาพการจัดสรรและการบริหารงบประมาณส่งเสริมเอกชนมีส่วนร่วมในการลงทุนโครงการพื้นฐานและการให้บริการขั้นพื้นฐาน

5. ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม มุ่งพัฒนา 1) การพัฒนาความเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคในภูมิภาคอาเซียน 2) พัฒนากฎการลงทุนโดยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับอนุภูมิภาค รวมทั้งการบูรณาการแผนพัฒนาที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน 3) สร้างความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนให้มีมาตรฐาน ได้รับการยอมรับในระดับสากล ยกย่องฝีมือแรงงาน 4) สร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในภูมิภาค อำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายแรงงาน การขยายการลงทุนไปสู่ต่างประเทศ และความร่วมมือในภูมิภาคในการป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ 5) การสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในภูมิภาคด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเคลื่อนย้ายแรงงาน และการส่งเสริมแรงงานไทยในต่างประเทศ 6) การมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการป้องกันภัยจากการก่อการร้ายและอาชญากรรม ยาเสพติด ภัยพิบัติ และการแพร่ระบาดของโรคภัย 7) การเสริมสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างประเทศในการสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรม และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 8) การผลักดันการจัดทำความตกลงการค้าเสรีและวางแนวทางป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้น 9) การส่งเสริมให้นักลงทุนต่างชาติใช้ประเทศไทยเป็นฐานธุรกิจ ในภูมิภาคเอเชียและการสนับสนุนบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศที่ไม่แสวงหากำไร 10) การปรับปรุงและเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีการพัฒนาภายในประเทศ ตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่น

6. ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มุ่งพัฒนา 1) อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยการปรับปรุงการบริหารจัดการที่ดินทรัพยากรทางทะเลชายฝั่ง บริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพมากขึ้น 2) ปรับกระบวนการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจคาร์บอนต่ำเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ลดปริมาณก๊าซเรือนกระจก การวางผังเมืองที่ผสมผสานวัฒนธรรมสังคมระบบนิเวศเข้าด้วยกัน 3) การควบคุมและลดมลพิษทางอากาศ การจัดการขยะ ของเสียอันตราย ดิจิทัล และระบบเตือนภัยที่มีมาตรฐาน 4) พัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพ โดยการปรับปรุงกฎหมายการเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม สร้างรายได้จากความหลากหลายทางชีวภาพ 5) สร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤตจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 6) เพิ่มบทบาทประเทศไทยในเวทีประชาคมโลกที่เกี่ยวข้องกับกรอบความตกลงและพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อม

ระหว่างประเทศ (โปรงใสและเป็นธรรมอย่างบูรณาการ) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

ความสำคัญกับคุณภาพการศึกษาในการผลิตบัณฑิต เป็นนโยบายที่ทุกประเทศพัฒนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แต่ประเทศไทยยังไม่สามารถปรับปรุงคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นรูปแบบธรรมเนื่องมาจากความไม่เป็นเอกภาพของการศึกษาทั้งระบบ การขาดผู้นำระดับสูงที่มีวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาในการขับเคลื่อนนโยบายได้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ และคุณค่าร่วมของอุดมศึกษา รวมถึงสถาบันอุดมศึกษาต้องปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้ส่งเสริมการวิเคราะห์มากกว่าการท่องจำ และมีทักษะในการทำงานมากกว่าการรู้รอบในเชิงทฤษฎี ตลอดจนต้องผลิตและยกระดับวิชาชีพอาจารย์ให้สามารถส่งเสริมคนดีและคนเก่งมาเป็นอาจารย์ นอกจากนี้ต้องปรับเปลี่ยนระบบการผลิตบัณฑิตสำหรับศตวรรษที่ 21 ให้มีความสามารถที่หลากหลาย มีทักษะสูง สื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศได้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เป็นที่ยอมรับได้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นภารกิจของทุกสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องอาศัยความร่วมมือของผู้บริหารที่ต้องผลักดันส่งเสริมให้บุคลากรในสถาบันตระหนักในค่าของคุณภาพของงานที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองและพัฒนาองค์กร และเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับสังคมในคุณภาพของบัณฑิต (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 5)

วิสัยทัศน์ เข้มมั่ง/ จุดเน้น ตัวบ่งชี้ และเป้าหมายของวิสัยทัศน์แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

วิสัยทัศน์ ปี 2559

อุดมศึกษาเป็นแหล่งองค์ความรู้และพัฒนากำลังคนระดับสูงที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน สร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีบทบาทสูงในประชาคมอาเซียนและมุ่งสู่คุณภาพอุดมศึกษาระดับนานาชาติ

เข้มมั่ง/ จุดเน้น

ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ มีศักยภาพตรงตามความต้องการของสังคม มีความสามารถคิดวิเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพะทั้งร่างกายและจิตใจ เน้นการใช้กลยุทธ์ผ่านการนำองค์กรเชิงรุก และกลยุทธ์การเงิน รวมทั้งพัฒนาอาจารย์ให้มีความเชี่ยวชาญด้านการสอนและการวิจัย เพื่อให้ได้บัณฑิตที่พึงประสงค์ ทำให้สังคมมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 5)

ยุทธศาสตร์ ตัวบ่งชี้ เป้าหมาย กลยุทธ์และแผนที่ยุทธศาสตร์ตามกลยุทธ์

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) มี 4 ยุทธศาสตร์ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาอุดมศึกษาไทยมุ่งสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนด โดยสรุปเป็นอักษรย่อ คือ “LEGS” STRATEGY ดังนี้

L = Leader of change management for quality education (All for quality education and quality education for all) (เปลี่ยนระบบการนำองค์กรให้ขับเคลื่อนอุดมศึกษาแบบองค์รวม)

E = Educator professional (พัฒนาอาจารย์ให้เป็นมืออาชีพ และพัฒนาผู้เชี่ยวชาญมืออาชีพให้เป็นอาจารย์)

G = Graduated with quality and social responsibility (ยกระดับคุณภาพบัณฑิตอย่างก้าวกระโดด)

S = Satang Utilization (ปฏิรูปการบริหารการเงินอุดมศึกษา เพื่อขับเคลื่อนสถาบันอุดมศึกษาสู่ความเป็นเลิศ) (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 5)

เป้าหมายการรับนักศึกษาเข้าใหม่ และผู้สำเร็จการศึกษาตามผลการดำเนินงานของแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) จึงได้กำหนดเป้าหมายในการรับนักศึกษาและกระบวนการผลิตบัณฑิตในระดับการศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

1. เป้าหมายเชิงคุณภาพ

1.1 ผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษามีงานทำไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

1.2 มีระบบการคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่หลากหลายและมีความยืดหยุ่น ซึ่งเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.3 ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ มีศักยภาพตรงตามความต้องการของสังคม มีความคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพะทั้งร่างกายและจิตใจ

1.4 มีฐานข้อมูลการผลิตบัณฑิตและผู้สำเร็จการศึกษาที่เชื่อมโยงกันทุกสถานบันการศึกษา

1.5 บัณฑิตมีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและตลาดงาน

1.6 ใช้กลไกของสหกิจศึกษาซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและภาคธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรม และหน่วยงานในภาครัฐในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เข้าใจระบบการทำงาน

สามารถปรับตัวได้รวดเร็วหลังจากสำเร็จการศึกษา มีมุมมองในงานอาชีพที่กว้างขึ้น เพิ่มขีดความสามารถในการทำงานของบัณฑิต

1.7 ผู้สำเร็จการศึกษาต้องสอบผ่านใบประกอบวิชาชีพหรือใบรับรองคุณวุฒิเฉพาะสาขาแห่งชาติในทุกหลักสูตร

1.8 มีการติดตามและพัฒนาบัณฑิตหลังจากสำเร็จการศึกษาเพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความรู้ใหม่ ๆ ให้กับบัณฑิต รวมทั้งเป็นการประกันคุณภาพบัณฑิตภายหลังเข้าสู่ตลาดงาน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 5)

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยบูรพา

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศ จะประกอบด้วยทิศทางยุทธศาสตร์ ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ประเด็นยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ พร้อมกับกำหนดระบบวัดผลของยุทธศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย และกำหนดระบบปฏิบัติการทางยุทธศาสตร์เพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติซึ่งประกอบด้วยกำหนดยุทธ แผนงาน และโครงการดังต่อไปนี้

1. ทิศทางยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยบูรพา

1.1 วิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์เป็นภาพฝันและเส้นทางที่มหาวิทยาลัยจะใช้เป็นเข็มทิศนำทางสู่ความสำเร็จในอนาคต ซึ่งจากการวิเคราะห์ภารกิจ ปัจจัยแห่งความสำเร็จของมหาวิทยาลัยดังนี้

สร้างคนคุณภาพ สร้างปัญญาให้แผ่นดิน ด้วยคุณภาพการศึกษาระดับสากล เพื่อนำพาสังคมไทยสู่สังคมอุดมปัญญาที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สร้างคนคุณภาพ หมายถึง มหาวิทยาลัยมุ่งเพิ่มจำนวนบัณฑิตและผู้ผ่านการพัฒนาให้มีจำนวนและคุณภาพที่เพิ่มขึ้น สามารถขยายศักยภาพในการผลิตและการพัฒนาบุคลากรอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศ และระดับภูมิภาคอาเซียนทั้งในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา มุ่งสร้างผลผลิตของมหาวิทยาลัยบูรพาให้มีคุณธรรม เชี่ยวชาญในศาสตร์ มีความสามารถทางการบริหารจัดการ เป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นของสังคม สามารถสร้างสรรค์คุณค่าและคุณประโยชน์แก่สังคม

บัณฑิตของวิทยาลัยเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ ตามเกณฑ์สมรรถภาพที่กำหนดไว้ในศาสตร์นั้น ๆ และมีบทบาทนำทางสังคมและการพัฒนาประเทศ มีความเป็นไทย เทิดทูนชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ร่วมตระหนัก ร่วมสืบสาน ร่วมพัฒนาอัตลักษณ์แห่งความเป็นไทยให้ยั่งยืน

สร้างปัญญาให้แผ่นดิน หมายถึง มหาวิทยาลัยมีความสมบูรณ์ในการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย ที่มีผลงานทางวิชาการ องค์ความรู้ และนวัตกรรม เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพทางการศึกษาในศาสตร์

ของมหาวิทยาลัย และการพัฒนาความเข้มแข็งแก่ประเทศ มีผลงานทางวิชาการ ข้อเสนอแนะการพัฒนาที่จะเป็นทางเลือก ทางออกที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาชาติ ดังนี้

- 1) มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางทางความรู้และการให้บริการของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและประเทศ ที่มีความเป็นเลิศในศาสตร์ทะเล ศาสตร์ผู้สูงอายุ ศาสตร์ทางการศึกษา และศาสตร์ที่เกี่ยวกับแรงงานและการทำงาน และศาสตร์เกี่ยวกับภาษาตะวันออกและศาสตร์ด้าน โลจิสติกส์
- 2) มหาวิทยาลัยมีผลงานที่เป็นการริเริ่ม สร้างสรรค์ นวัตกรรม สร้างองค์ความรู้ และปัญหาที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ
- 3) องค์ความรู้ของชาติ ปัญหาของแผ่นดินได้รับการทำนุบำรุง รักษา พัฒนา และสร้างให้มีมูลค่าเพิ่ม

คุณภาพการศึกษาระดับสากล หมายถึง มหาวิทยาลัยมีความสมบูรณ์ในการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยที่มีผลงานและบุกเบิกองค์ความรู้ใหม่ สามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาสังคมไทยให้เข้มแข็งและมีบทบาทในประชาคมโลก มีผลงานวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสังคมที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมไทยและสากล ระบบการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยได้มาตรฐาน และมีคุณภาพ มีความคล่องตัวสูง มีภาพลักษณ์ในการเป็นสถาบันในระดับอุดมศึกษาชั้นนำของประเทศ และเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ

มหาวิทยาลัยเป็นอุทยานการศึกษาที่มีความสมบูรณ์ด้วยสภาพแวดล้อมทางการศึกษา และสวัสดิการ การบริการที่มีคุณภาพทันสมัย บุคลากรทุกระดับมีความสุขในบรรยากาศการศึกษาที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้

ในด้านการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยมุ่งพัฒนาระบบการเรียนการสอนและกระบวนการสร้างบัณฑิตให้มีประสิทธิภาพสูงและมีคุณภาพระดับสากล และมีผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ มีศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้ และมหาวิทยาลัยมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านครบทุกศาสตร์

ในด้านระหว่างประเทศมหาวิทยาลัยมีเครือข่ายวิชาการที่แพร่หลายทั้งในประเทศและครอบคลุมทั่วทุกทวีป

มหาวิทยาลัยบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า เอื้อต่อการเรียนการสอนและวิจัย เป็นมหาวิทยาลัยที่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มุ่งเน้นยุทธศาสตร์มีสมรรถนะสูงระดับสากล และเป็นองค์กรอัจฉริยะ

นำสังคมไทยสู่สังคมอุดมปัญญาที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน หมายถึง มหาวิทยาลัยมีระบบบริการมีประสิทธิภาพสูงครบวงจร ทันสมัย สามารถสนองต่อความต้องการทางด้านความรู้ของสังคม สามารถนำสังคมสู่ความอยู่ดีมีสุขบนฐานความรู้และปัญญา

มหาวิทยาลัยร่วมขับเคลื่อนงานนโยบายเพื่อการพัฒนาประเทศ ชี้นำความเป็นไปทางสังคม นำองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อการสร้างเสริมแข็งแกร่งสังคม และการพัฒนาประเทศ

มหาวิทยาลัยร่วมสร้างมูลค่าทางด้านความรู้และปัญญาให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ

1.2 พันธกิจ

พันธกิจ คือ การกิจโดยหน้าที่และการกิจตามวิสัยทัศน์ที่องค์กรให้พันธสัญญาว่าจะใช้เป็นกรอบดำเนินงาน มี 5 พันธกิจดังนี้

- 1.2.1 สร้างความรู้ ปัญญา และบริหารจัดการให้เกิดคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม
- 1.2.2 จัดการศึกษาที่มีคุณภาพในระดับสากล สร้างบัณฑิตให้มีคุณธรรม เชี่ยวชาญในศาสตร์ เป็นผู้นำที่มีทักษะสากล
- 1.2.3 บริการวิชาการสู่สังคม ร่วมสร้างสังคมอุดมปัญญาที่พึ่งตนเอง
- 1.2.4 ส่งเสริม สนับสนุน และธำรงไว้ซึ่งศิลปะ วัฒนธรรม และความเป็นไทย

1.3 ประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์เป็นประเด็นหลักของการพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์เพื่อให้ภารกิจโดยหน้าที่ และการกิจของวิสัยทัศน์บรรลุผลสัมฤทธิ์ มี 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

- 1.3.1 การสร้างความรู้ ปัญญา และบริหารจัดการให้เกิดคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม
- 1.3.2 การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพในระดับสากล สร้างบัณฑิตให้มีคุณธรรม เชี่ยวชาญในศาสตร์ เป็นผู้นำที่มีทักษะสากล
- 1.3.3 การบริการวิชาการสู่สังคม ร่วมสร้างสังคมอุดมปัญญาที่พึ่งตนเอง
- 1.3.4 การส่งเสริม สนับสนุน และธำรงไว้ซึ่งศิลปะ วัฒนธรรมความเป็นไทย และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 1.3.5 การพัฒนามหาวิทยาลัยให้เข้มแข็ง มีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพสูง และพึ่งตนเองได้

1.4 เป้าประสงค์

เป้าประสงค์เป็นผลสัมฤทธิ์ในอนาคตที่องค์กรมุ่งหวังจะให้บรรลุผลตามประเด็นยุทธศาสตร์ เป็นผลสัมฤทธิ์สำคัญที่บ่งบอกถึงพันธกิจบรรลุผลสัมฤทธิ์ และมหาวิทยาลัยได้พัฒนาไปในทิศทางของวิสัยทัศน์ตามที่กำหนดไว้ มีเป้าประสงค์ดังนี้

- 1.4.1 มหาวิทยาลัยเป็นอุดมศึกษาชั้นนำที่เป็นเลิศด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย และมีผลงานโดดเด่นในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์ ดังนี้

- 1) เสริมสร้างประสิทธิภาพการวิจัย ในการสร้างผลงานและบุกเบิกองค์ความรู้ใหม่ สามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาสังคมไทยให้เข้มแข็งและมีบทบาทนำในประชาคมโลก
 - 2) ปฏิรูปกระบวนการสร้างและพัฒนาสมรรถภาพบัณฑิตมหาวิทยาลัยบูรพาให้มีคุณธรรม เชี่ยวชาญในศาสตร์ มีความสามารถทางการบริหารจัดการเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นของสังคม สามารถสร้างสรรค์คุณค่า และคุณประโยชน์แก่สังคม
 - 3) ปรับระบบการเรียนการสอน และกระบวนการสร้างบัณฑิตประสิทธิภาพสูง และมีคุณภาพระดับสากล
 - 4) พัฒนาคณาจารย์ให้มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ มีศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้ และสร้างความพร้อมให้มหาวิทยาลัยมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านครบทุกศาสตร์
 - 5) สร้างความสุขในบรรยากาศการศึกษาที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้
- 1.4.2 มหาวิทยาลัยเป็นคลังความรู้และแหล่งอ้างอิงทางวิชาการของประเทศและระดับนานาชาติ เป็นที่พึ่งทางวิชาการของสังคม นำพาสังคมสู่สังคมอุดมปัญญา
- 1) สร้างและพัฒนามหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางความรู้ของภาคตะวันออกและประเทศที่มีความเป็นเลิศในศาสตร์ทะเล ศาสตร์ผู้สูงอายุ ศาสตร์ทางการศึกษา และศาสตร์ที่เกี่ยวกับแรงงานและการทำงาน และศาสตร์เกี่ยวกับภาษาตะวันออกและศาสตร์ด้านโลจิสติกส์
 - 2) บูรณาการทรัพยากรทั้งระบบเพื่อสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสังคมที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของ สังคมไทยและสากล
 - 3) สร้างเครือข่ายวิชาการที่แพร่หลายทั้งในประเทศและครอบคลุมทั่วทุกทวีปเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาองค์ความรู้ระดับโลก
 - 4) เสริมสร้างให้นิสิต บัณฑิต บุคลากรทุกระดับและทุกภาคส่วนในสังคมร่วมตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ร่วมพัฒนาอัตลักษณ์แห่งความเป็นไทยให้ยั่งยืน
 - 5) สร้างระบบบริการวิชาการมีประสิทธิภาพสูงที่สามารถสนองต่อความต้องการทางด้านความรู้ของสังคม และความสามารถในการนำสังคมสู่ความอยู่ดีมีสุขบนฐานความรู้และปัญญา
 - 6) พัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าเอื้อต่อการเรียนการสอนและวิจัย และมหาวิทยาลัยสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน
 - 7) พัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มุ่งเน้นยุทธศาสตร์มีสมรรถนะสูงระดับสากล และเป็นองค์กรอัจฉริยะ

8) สร้างมหาวิทยาลัยมีความแข็งแกร่ง มั่งคั่ง บุคลากรมีความสุขบนฐานวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง

คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่มใหญ่ คือ คุณลักษณะที่บัณฑิตทุกคนควรได้รับการส่งเสริมให้มีประสบการณ์เหมือน ๆ กัน ซึ่งครอบคลุมจุดมุ่งหมายหรือความคาดหวังส่วนใหญ่ของสังคม และคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถเฉพาะด้านที่บัณฑิตแต่ละคนจะนำไปใช้ประกอบอาชีพ

1. ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับบัณฑิตระดับปริญญาตรี

การศึกษาในระดับปริญญาตรีนั้นเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่อง จากการศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้เรียนที่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องได้รับประสบการณ์ที่จะเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จำเป็นต่อการพัฒนาชีวิตและสังคม เพื่อจรรโลงคุณค่าของมนุษยชาติ เป็นการพัฒนาความรู้สึกรักคิดและทักษะเพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะพัฒนาชีวิตและสังคมด้วยปัญญา ด้วยสติ และด้วยความมีวัฒนธรรม

1.1 ความรู้ความเข้าใจในชีวิตและสังคม นอกจากจะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในระบบและความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีของชุมชนท้องถิ่นและโลก ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตแล้ว ผู้เรียนควรได้รับประสบการณ์ที่สร้างเสริมความเข้าใจในความคิดที่มักจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของบุคคลหรือสถาบันไม่ว่าจะเป็นในชีวิตประจำวัน ในชีวิตการทำงาน หรือในการกำหนดความสำคัญของการดำเนินการต่าง ๆ

1.2 ทักษะการเรียนรู้และการสื่อสาร (Learning and communication skills)

1.2.1 ความสามารถในการใช้ภาษา (Language skills) มีความสามารถในการอ่านและเขียน

1.2.2 ความสามารถในการแสวงหาความจริงทั้งในเรื่องของมนุษย์และเรื่องของวิทยาศาสตร์ด้านต่าง ๆ (Truth-seeking skills) มีความสามารถในการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลหรือแหล่งวิทยาการ มีความสามารถในการสืบค้นข้อมูลและทักษะในการจัดกระทำข้อมูล ตลอดจนมีความสามารถใฝ่รู้ค้นคว้าวิจัย

1.2.3 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ (Computer literacy)

1.2.4 มีความสามารถทำงานอย่างอิสระและโดยลำพังได้ (Independent learning)

1.2.5 ความสามารถทำงานเป็นทีม (Team work)

1.2.6 ความสามารถจัดการเวลาของตนเอง (Time management)

1.2.7 ความสามารถวางแผน ประเมิน และปรับปรุงตนเอง และการทำงาน รวมทั้ง
ผลงานตนเอง (Planning and evaluation skills)

1.3 ทักษะการคิดและการเรียนรู้แบบลุ่มลึก (Thinking skills and deep learning)

1.3.1 การคิดวิเคราะห์ข้อมูลความคิดอย่างจริงจัง (Analysis)

1.3.2 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หรือรู้จักวิจารณ์ (Critical thinking)

1.3.3 การคิดแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary thinking)

1.3.4 การคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking)

1.3.5 การคิดแบบไตร่ตรองหรือสะท้อนย้อนทวน (Reflective thinking)

1.3.6 ความสามารถในการเผชิญสถานการณ์ปัญหาและการคิดแก้ปัญหา (Problem-solving)

1.3.7 การรู้จักตั้งประเด็นและตั้งคำถาม (Issue – raising and questioning)

1.3.8 ความสามารถเปรียบเทียบเชื่อมโยงข้อมูลความคิด (Comparing and linking ideas)

1.3.9 ความสามารถพิจารณาข้อขัดแย้งทางความคิด (Examining conflicts)

1.3.10 ความสามารถใช้หลักการหรือทฤษฎีในการวิเคราะห์ (Using principles)

1.3.11 ความสามารถสรุปจากหลักฐานข้อมูล (Making conclusion from evidences)

1.3.12 ความสามารถสร้างความหมายให้กับข้อมูลความคิด (Making meaning of ideas) (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2522, หน้า 19-21)

2. คุณลักษณะที่ต้องบ่มเพาะ

2.1 ความมีคุณธรรม จริยธรรม (Virtues & Ethics)

2.2 ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน (Learning motivation)

2.3 ความมีจิตสำนึกต่อสาธารณะหรือส่วนรวม (Public consciousness)

2.4 ความมีวัฒนธรรมในการทำงานอย่างจริงจัง (Culture of work)

2.5 ความสามารถชี้นำสังคม (Leadership)

2.6 ความกล้าหาญทางวิชาการ (Academic courage)

2.7 พลังตั้งใจมั่น (Will – power)

2.8 ความเปิดกว้างต่อข้อมูลความคิด (Openness)

2.9 ความรับผิดชอบต่อพันธกิจ (Commitment)

2.10 ความสามารถปรับตัวได้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (Adaptability)

2.11 ความสามารถยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ด้วยหลักฐานข้อมูล (Flexibility)

2.12 ความมีอิสระทางความคิด (Autonomy of thought)

3. ความรู้ความสามารถเฉพาะทาง เป็นหลักทฤษฎีและปฏิบัติในวิชาชีพที่ผู้เรียนเลือกเรียนเพื่อจะไปใช้ประกอบอาชีพในอนาคต (สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2543, หน้า 7 อ้างถึงใน กัญญารัตน์ หาญสารกิจ, 2551)

จากข้อมูลเบื้องต้นที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์สามารถจำแนกได้ 2 ใหญ่ ๆ คือ 1) คุณลักษณะที่บัณฑิตทุกคนควรได้รับการส่งเสริมให้มีประสบการณ์เหมือน ๆ กัน 2) คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถเฉพาะด้านที่บัณฑิตแต่ละคนจะต้องนำไปใช้ประกอบอาชีพ บัณฑิตควรได้รับประสบการณ์ที่สร้างเสริมความเข้าใจต่าง ๆ เสริมทักษะการคิดเพื่อให้เกิดการคิดเป็น ทำเป็น และนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลความคิด นำไปสู่การสรุปข้อมูลความคิด รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนอุดมศึกษาตามแนวปฏิรูปโดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการเรียนรู้เนื้อหาสาระข้อเท็จจริง หรือจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มีทั้งแบบสื่อทางเดียวและแบบโต้ตอบ

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้กำหนดบัณฑิตที่พึงประสงค์ไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 9 พ.ศ. (2545 - 2549) (สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2543, หน้า 9-11 อ้างถึงใน กัญญารัตน์ หาญสารกิจ, 2551) ไว้ว่า บัณฑิตที่มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ภาควิชาในวิชาชีพ มีจิตสำนึกของการเป็นผู้ประกอบการ มีความเป็นผู้นำ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนได้ และบัณฑิตควรเป็นผู้ประกอบการมีความเป็นผู้นำ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนได้ และบัณฑิตควรเป็นผู้มีความรู้ด้านวิชาชีพ สามารถประกอบอาชีพในสถานประกอบการ มีความรอบรู้ มีความคิดด้านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ สามารถพัฒนาประยุกต์แนวทางใหม่เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมอย่างต่อเนื่องโดยสามารถใช้เทคโนโลยีพื้นฐานได้อย่างดี มีทักษะในการสื่อสาร โดยสามารถใช้ภาษาต่างประเทศได้ออย่างน้อย 2 ภาษา ตลอดจนสามารถสร้างงานตามความต้องการของตนเอง และทำงานในสภาพการทำงานที่เป็นสากลได้ สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555, หน้า 11-12)

คุณลักษณะของบัณฑิตอันพึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (วัลลภ สันติประชา, 2546, หน้า 16-17) โดยมีการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์เป็น 3 ด้านได้แก่ ทักษะพื้นฐาน ความสามารถทางวิชาชีพ และความสามารถทางสังคม ดังนี้

1. ทักษะพื้นฐาน (Foundation skills) ประกอบด้วย

- มีทักษะในการคิดสร้างสรรค์ (Thinking skill)
- มีทักษะในการสื่อสาร (Communication skill) หมายถึง การอ่าน การเขียน การฟัง

การพูด และการสรุปเป็น และโดยเฉพาะเน้นภาษาต่างประเทศ

- มีทักษะในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ (Computer competence) และมีทักษะในการลำดับข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์

- มีทักษะด้าน Information literacy
- มีทักษะในการจัดการ (Management skill)
- มีทักษะในการวิเคราะห์และสังเคราะห์
- มีความสามารถในการศึกษา ค้นคว้า ด้วยตนเอง
- มีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างที่ตนเองและผู้อื่นมีความสุข

2. ทักษะความสามารถทางวิชาชีพ

ให้แก่แต่ละคณะพิจารณากำหนด

3. ความสามารถทางสังคม

- มีวินัย ปฏิบัติตามกติกาของสังคม
- มีความรับผิดชอบ
- มี Accountability
- มีความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข
- มีความห่วงใยและเสียสละเพื่อสังคม
- มีความเข้าใจในวิถีชีวิตในชนบท
- มีทักษะในการแสดงความคิดเห็น
- มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

มหาวิทยาลัยประกาศให้คณะ/ หน่วยงานนำไปปรับใช้ตามบริบทของคณะ ทั้งการจัด การเรียนการสอนและกิจกรรมนักศึกษา โดยเฉพาะการจัดทำหลักสูตรแสดงให้เห็นว่า ได้จัดวิชาเรียน กิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายบัณฑิตที่พึงประสงค์ และเมื่อได้มี พ.ร.บ. การศึกษา พ.ศ. 2542 ได้เพิ่มเป้าหมายการผลิตบัณฑิตให้ชัดเจนขึ้น เช่น ให้มีคุณสมบัติการเรียนรู้ตลอดชีวิต การอยู่ร่วมกัน กับผู้อื่นอย่างมีความสุข การเป็นพลเมืองโลก รวมทั้งการรับรู้เกี่ยวกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม การใช้และจัดการทรัพยากรให้คุ้มค่าและดำรงอยู่อย่างยั่งยืนในบริบทและ ศักดิ์ของความเป็นไทย (มหาวิทยาลัยบูรพา, 2546) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพาที่เป็นเป้าหมายของการผลิตบัณฑิตที่เป็นทางการดังนี้ คุณลักษณะบัณฑิต

มหาวิทยาลัยบูรพาที่พึงประสงค์ที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลและใช้เป็นเป้าหมายในการสร้างหลักสูตร

1. มีความใฝ่รู้และสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต
 - 1.1 เรียนรู้อยู่เสมอ
 - 1.2 สามารถตั้งคำถามแสวงหาความจริงด้วยตนเองได้
 - 1.3 สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้
 - 1.4 มีความสามารถในการเรียนด้วยการนำตนเอง (Self-directed learning)
2. มีความสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร
 - 2.1 สามารถสื่อสารภาษาไทยได้อย่างดี
 - 2.2 สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศได้อย่างดี
3. มีคุณธรรมและจริยธรรมในตน ในวิชาชีพ และในสังคม โดยสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์
 - 3.1 มีวินัยในตนเอง
 - 3.2 เชื่อมั่นในตนเองและสามารถพัฒนาตนเองได้
 - 3.3 สามารถตั้งจุดมุ่งหมายในชีวิตตนเองได้
 - 3.4 รู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น
 - 3.5 มีความรับผิดชอบในบทบาทและหน้าที่ของตน
 - 3.6 มีความสุจริตเที่ยงธรรม
 - 3.7 เสียสละ อดทน อดกลั้น
 - 3.8 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีน้ำใจ เอื้ออาทร รู้จักกาลเทศะ
 - 3.9 มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำผิด
 - 3.10 มีความสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับบุคคลและสังคมได้
4. มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงพร้อมกุศโลบายในการทำงาน
 - 4.1 มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงพร้อมกุศโลบายในการทำงาน
 - 4.2 มีความรู้รอบตัวและความรู้ที่สัมพันธ์กับสาขาวิชาชีพ
 - 4.3 มีความสามารถในการนำวิชาการตามสาขาวิชาชีพไปปฏิบัติได้อย่างเชี่ยวชาญ
 - 4.4 มีความรอบรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
5. มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำและมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล
 - 5.1 กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
 - 5.2 รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น

5.3 เข้าใจปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของประเทศไทยและของ
ประชาคมโลก

5.4 เข้าใจความสำคัญของกระบวนการจัดการทางธุรกิจในโลกยุคปัจจุบันและมีจิต
ประกอบการเบื้องต้น

5.5 มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาสังคม

6. มีสมรรถภาพและสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ

6.1 สามารถบำรุงรักษาสมรรถภาพและสุขภาพกายและจิตใจได้

6.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพกายและจิต

7. มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม การเคารพทรัพย์สิน
ทางปัญญา และตระหนักในสิทธิมนุษยชน

7.1 มีจิตสาธารณะ (Public mind) ตระหนักรับผิดชอบต่อการรักษาสมดุลของสังคม
และสิ่งแวดล้อม

7.2 มีพฤติกรรมการใช้พลังงานอย่างประหยัดและรู้ค่า

7.3 มีความเคารพต่อทรัพย์สินทางปัญญา

7.4 มีความตระหนักในสิทธิมนุษยชน

7.5 มีความเชื่อและทัศนคติในการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

7.6 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโลก
และจักรวาล

7.7 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

7.8 เข้าใจการสื่อสารด้วยคณิตศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

8. มีศักยภาพในการใช้ปัญญาเพื่อคิดแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

8.1 สามารถคิดแก้ปัญหาด้วยการแสวงหาทางเลือกและตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล

8.2 สามารถเลือกและสังเคราะห์ข่าวสารและข้อมูลเพื่อใช้อย่างเหมาะสม

8.3 มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking) และคิดอย่างเป็นระบบ
(Systems thinking)

9. มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

9.1 มีทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9.2 มีทักษะในการเลือกข้อมูล ประเมินคุณค่าของข้อมูล และใช้ข้อมูลอย่างชาญฉลาด

9.3 มีทักษะในการสืบค้นและเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ตามความต้องการและความจำเป็น

9.4 มีจริยธรรมและคุณธรรมในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

10. มีสุนทรียารมณ์ ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมที่หลากหลาย และดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทย

10.1 เข้าใจและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและอารยธรรมของประเทศไทยและชาติอื่น ๆ

10.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

10.3 มีอารมณ์อันประณีตละเอียดอ่อน

10.4 เข้าใจความหมายและเห็นคุณค่าของศิลปะที่มีต่อชีวิตและต่อสังคม

10.5 เข้าใจความหมายและเห็นคุณค่าของคนตรีที่มีต่อชีวิตและสังคม

10.6 เข้าใจความหมายและเห็นคุณค่าของวรรณกรรมที่มีต่อชีวิตและสังคม

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2542, หน้า 114-115) ได้กำหนดลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตนักศึกษาดังนี้

1. มีความสามารถในการใช้ภาษา
2. มีกิริยามารยาทดี
3. มีรสนิยมสูง
4. มีความเจริญงอกงามไม่อยู่กับที่
5. มีความสามารถแปลความคิดออกเป็นการกระทำ

ลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของพระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต, 2532 หน้า2-3) ซึ่งกล่าวถึงคุณลักษณะ 7 ประการของนิสิตนักศึกษาจะต้องเอื้ออำนวยและสร้างขึ้นให้สำเร็จ คุณลักษณะมีดังนี้

1. ได้กัลยาณมิตร คือ พ่อแม่ ครูอาจารย์ และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดีงาม เกื้อกูลต่อการพัฒนา
2. ชีวิตมีวินัย คือ การรู้จักระเบียบและมีวินัยในการดำเนินชีวิต รักษาระเบียบของสังคมในการอยู่ร่วมกัน
3. ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ คือ ต้องการเข้าถึงความจริงและทำสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้น รักสัจจะ รักงาน อันเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้ก้าวหน้าต่อไปในการพัฒนา
4. เชื่อมั่นในศักยภาพของตน คือ เชื่อในความเป็นมนุษย์ของตน ซึ่งเป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาให้ประเสริฐเลิศได้
5. มีค่านิยมและทัศนคติแนวเหตุผล คือ มีความเชื่อถือทัศนคติและค่านิยมที่ดีงาม เอื้อต่อการพัฒนา
6. มีสติกระตือรือร้นทุกเวลา คือ มีจิตสำนึกต่อกาลเวลา ตื่นตัวต่อความเปลี่ยนแปลงและเท่าทันต่อเหตุแห่งความเสื่อมและเหตุแห่งความเจริญ กระตือรือร้นในการแก้ไขแห่งความเสื่อมและมีความคิดสร้างสรรค์ความเจริญ มีจิตสำนึกการศึกษาพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

7. พึ่งพาตนเองได้ด้วยความรู้คิดหรือผู้รู้จักคิด รู้จักใช้ปัญญาพิจารณาให้ได้ความจริง และคุณค่าหรือประโยชน์จากทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหลาย สามารถคิดแยกแยะสืบค้นองค์ประกอบ และเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่าง ๆ (จิรวัดน์ วีรังกร, 2543, หน้า 1-2)

สตีปนนท์ เกตุทัต (2533, หน้า 28-29) ได้กล่าวไว้ว่า มหาวิทยาลัยสามารถสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ การค้นคว้าใฝ่หาความจริง มุ่งให้นักศึกษาเป็นผู้มีความคิด วินิจฉัย มีความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ หากมหาวิทยาลัยปฏิบัติการกิจได้ครบถ้วนบัณฑิตจะมีใช้เป็นเพียงผู้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชามาปฏิบัติโดยอาศัยวิชาการสมัยใหม่ แต่จะเป็นผู้มีวิชาชีพระดับสูง มีปัญญา รอบรู้ถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ศิลปะวิทยาการพร้อมทั้งเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมที่จะไปเป็นหลักให้รู้จักคิด วินิจฉัย ใฝ่หาความรู้ และพร้อมที่จะเผชิญ และนำสังคมในอนาคต ดังนั้นมหาวิทยาลัยจะต้องเป็นที่หล่อหลอมให้บัณฑิตมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. รู้ลึกและใฝ่รู้ในสาขาวิชาการและวิชาชีพที่ตนสนใจ รู้หลักวิชาทฤษฎีให้ลึกพอ พร้อมทั้งสามารถประยุกต์โยงเข้าสู่การปฏิบัติได้
2. รู้รอบและใฝ่รู้ในวิทยาการพื้นฐานในมรดกทางวัฒนธรรมและวิชาการที่สะสมมาในอดีต พอที่จะโยงกับสภาพปัญหาของตนเองในปัจจุบัน พอที่จะเข้าใจปัญหาและตัดสินใจ วางแนวทางเลือก วางแผนแก้ไขปัญหาได้พอสมควร
3. ทำงานด้วยความรักงาน ด้วยความวิริยะ อุตสาหะ ปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ พยายามฝึกตนเอง ปรับปรุงตนเอง ทำงานโดยมองภาพรวม และภาพย่อยละเอียดลึก

การ์ดเนอร์ (Gardner, 1977, p. 3) ให้ความหมายของเชาว์ปัญญาว่า หมายถึง ความสามารถในการแก้ปัญหาในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ และการผลิตผลงานต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละแห่ง ผลงานของเชาว์ปัญญาอาจจะเป็นทฤษฎีของวิทยาศาสตร์ การแต่งเพลงดนตรี และความเคลื่อนไหวของการเมืองพรรคต่าง ๆ หรืองานฝีมือ เช่น แกะสลัก เข็มปักถักร้อย การเล่นเกมต่าง ๆ รวมทั้งศักยภาพในการตั้งคำถาม สร้างปัญหาเพื่อหาคำตอบและเพิ่มพูนความรู้

เพียเจต์ (Piaget, 1971, p. 10) กล่าวว่า วิชาสติปัญญาและความคิดจะพัฒนาจากการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกันระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม เป็นการผสมผสานความหลากหลายของประสบการณ์และมโนทัศน์ที่มีอยู่ ร่วมกันการคิดพิจารณาไตร่ตรอง และการลงมือกระทำจริง ความคิดนั้นจะเริ่มพัฒนาจากการเห็นและตีความปรากฏที่เป็นรูปธรรมนำไปสู่ความคิดยึดตนเองเป็นศูนย์กลางไปสู่การเรียนรู้แบบใหม่ ด้วยการคิดไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง กระบวนการเหล่านี้เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถในทางวิทยาศาสตร์ สติปัญญา เป็นผลของการพัฒนาที่จะเกิดจากความแตกต่างของปริมาณของกระบวนการปรับเปลี่ยนความคิด

คณะกรรมการการนานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้จัดทำรายงานเสนอต่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เรื่อง การเรียนรู้: ขุมทรัพย์ในตน (Learning: The treasure within) เมื่อ พ.ศ. 2539 โดย ฌาคส์ เดอลอร์ส (Jacques Delors กล่าวถึงความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าเป็นกุญแจสำหรับเปิดเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 และให้ความเห็นว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้มีความหมายเป็นเพียงการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพการงานอาชีพเท่านั้น แต่จะต้องครอบคลุมทั้งในด้านความรู้ เจตคติ วิจารณ์ญาณ และความสามารถในทางปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งประกอบด้วยหลักสำคัญ 4 ประการดังนี้

1. การเรียนรู้เพื่อรู้ เป็นการผสมผสานความรู้ทั่วไปที่กว้างขวางเพียงพอกับโอกาสที่จะศึกษาบางวิชาอย่างละเอียดลึกซึ้ง
2. การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง นอกจากหมายถึง ความชำนาญทางด้านวิชาชีพแล้วยังหมายถึง ความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ และปฏิบัติงานเป็นหมู่คณะ
3. การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน เป็นการเข้าใจผู้อื่นและตระหนักถึงความมนุษย์เราต้องพึ่งพาอาศัยกัน
4. การเรียนรู้เพื่อชีวิต เน้นความสามารถในการปรับปรุงบุคลิกของตนให้ดีขึ้น ดำเนินงานต่าง ๆ โดยอิสระยิ่งขึ้น มีดุลพินิจและความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น การจัดการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความจำ การใช้เหตุผล ความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ สมรรถนะทางร่างกาย และทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นครบทุกด้านไม่อาจละเลยด้านใดด้านหนึ่งได้ (จิตต์ภิญญา ชุมสาย ณ อยุธยา, 2552)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของแมคเคลแลนด์ (McClelland, 1965, pp. 321-333) ได้ศึกษาเรื่องแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เน้นอธิบายการจูงใจของบุคคลที่กระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการความสำเร็จโดยมิได้หารางวัลตอบแทนจากการกระทำ แมคเคลแลนด์ มีความเชื่อว่าแรงจูงใจที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ คือ ความต้องการสัมฤทธิ์ผล มนุษย์มีความปรารถนาที่ทาสึงหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุสำเร็จโดยเร็วและแบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 ประการ คือ

1. ความต้องการความสำเร็จหรือสัมฤทธิ์ผล
2. ความต้องการมิตรสัมพันธ์หรือความรักความผูกพัน
3. ความต้องการอำนาจ

ทฤษฎีแรงจูงใจของแมคเคลแลนด์ ได้เน้นสาระสำคัญด้านแรงจูงใจว่า ผู้ที่จะทำงานได้อย่างประสบความสำเร็จต้องมีแรงจูงใจด้านความต้องการความสำเร็จในระดับสูง ความสำเร็จของงานทำได้โดยการกระตุ้นความต้องการด้านความสำเร็จของบุคคลให้อยู่ในระดับสูง ความสำเร็จของงานทำได้โดยการกระตุ้นความต้องการด้านความสำเร็จของบุคคลให้อยู่ในระดับสูง ซึ่งจะช่วยให้ทำงานนั้นสำเร็จและมีประสิทธิภาพ (McClelland, 1965, pp. 321-333)

แมคเคลแลนด์ (McClelland) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับลักษณะของบุคคลที่มีความต้องการทั้ง 3 ประการ ดังนี้

1. ผู้ที่มีความต้องการความสำเร็จในงานสูงจะต้องมีลักษณะนิสัย (Characteristic) ดังนี้ คือ เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่มีความรับผิดชอบสูง เพราะถ้าเป็นงานที่มีความรับผิดชอบต่ำแม้จะประสบความสำเร็จก็ไม่มีภาคภูมิใจมากนักและไม่เป็นแรงจูงใจที่มีความรุนแรงที่จะทำงาน เป็นผู้ที่มีเป้าหมายระดับกลาง (Moderate goals) เพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มความเชื่อมั่นในความสำเร็จสูงขึ้น และการประสบผลสำเร็จจะเป็นฐานช่วยยกระดับความสำเร็จในครั้งต่อไปให้สูงขึ้น เป็นผู้ที่ต้องการจะได้รับการร่วมงานกับผู้มีความสามารถ และพยายามปรับปรุงความสามารถของตนเองให้ทัดเทียมกับผู้ที่มีความสามารถนั้น อันเป็นแรงจูงใจให้เกิดความมานะที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตที่สูงขึ้น
2. ผู้ที่มีความต้องการทางด้านการรักและความผูกพันสูง จะมององค์กรว่าเป็นโอกาสของการมีเพื่อนมาก บุคลากรเหล่านี้จะถูกจูงใจด้วยงานที่กำหนดให้เกี่ยวข้องกับเพื่อนร่วมงานบ่อยครั้งบุคคลเหล่านี้จะไม่พอใจที่ถูกกำหนดให้ทำงานตามลำพัง (ธงชัย สันติวงษ์, 2533, หน้า 62)
3. ผู้ที่มีความต้องการทางด้านอำนาจสูงจะมององค์กรว่าเป็นโอกาสที่จะได้สถานภาพและอำนาจหน้าที่ บุคคลเหล่านี้จะถูกจูงใจด้วยงานที่ให้โอกาสสร้างอำนาจ

แรงจูงใจหรือความต้องการดังกล่าวข้างต้นได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อประสบการณ์ของบุคคลเปลี่ยนไป คนบางคนต้องการอำนาจ ดังนั้นจึงมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันออกไป ความต้องการความสำเร็จหรือผลสัมฤทธิ์ ความต้องการความสำเร็จเป็นแรงจูงใจภายในที่ได้รับการกล่าวถึง เพราะความต้องการความสำเร็จเป็นความต้องการที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่มีมาตรฐานที่สุด ต้องการมีความภาคภูมิใจในความสามารถของตน ต้องการประสบความสำเร็จในงานที่ยาก (อารี เพชรผุด, 2537, หน้า 81-82)

ทฤษฎีการขัดแย้งของโคเซอร์ได้ชื่อว่า Conflict function model ซึ่งมีแนวคิดว่าการขัดแย้งนั้น ไม่ได้มีแต่ผลเสียอย่างเดียว แต่มีผลในทางสร้างสรรค์ มีทั้งผลในทางที่ดีด้วย ตามความคิดของโคเซอร์ องค์การสังคมมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. โลกทางสังคมเป็นระบบอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยหน่วย (Parts) ที่มีความสัมพันธ์กัน
2. ระบบสังคมทั้งหมดต่างก็ไร้คุณภาพ มีความตึงเครียดและการขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างหน่วยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน
3. กระบวนการ (ทางสังคม) ต่าง ๆ ภายในหน่วยหรือระหว่างหน่วยของระบบดำเนินชีวิตภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อที่จะซ่อมบำรุงเปลี่ยนแปลง เพิ่มหรือลดบูรณาการและความสามารถปรับตัวของระบบ
4. กระบวนการ (ทางสังคม) หลายอย่าง เช่น ความรุนแรง ความเบี่ยงเบน ความเห็นคัดค้าน และการขัดแย้งซึ่งถือเป็นการทำลายระบบนั้น ในขณะเดียวกันและภายใต้เงื่อนไขบางอย่างอาจถือเป็นสิ่งเพิ่มพูนสร้างสรรค์บูรณาการความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของระบบด้วย

อนาคตอุดมศึกษาไทย

ระบบอุดมศึกษาไทยมีการขยายตัวอย่างมากมายในช่วงระยะไม่ถึง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา มีการขยายจำนวนการรับนักศึกษาในแต่ละปีเพิ่มขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ซึ่งเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการขยายตัวทางกายภาพ คือ ขยายจำนวนสถาบันอุดมศึกษา การขยายวิทยาเขต การจัดตั้งคณะวิชา/สถาบันใหม่ การขยายหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการขยายฐานการรับนักศึกษาออกไปต่างประเทศ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน

การขยายโอกาสด้านระดับอุดมศึกษาเป็นเรื่องที่สมควรสนับสนุนอุดมศึกษา ไม่ควรถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะชนชั้น “หัวกะทิ” ในสังคม หลักการสำคัญสำหรับผู้เขียนมีเพียงว่า ทุกคนควรมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงสุดตามความต้องการและศักยภาพทางสติปัญญา

ก่อนจะมาถึงโลกาภิวัตน์ในอุดมศึกษาไทย นับตั้งแต่มีการจัดตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศขึ้นในปี 2459 แล้ว การอุดมศึกษาของไทยได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่องด้วยแนวคิดของการพัฒนาในแต่ละยุค ซึ่งอาจจะพิจารณาได้เป็น 4 ยุคใหญ่ คือ

ยุคแรก ยุคของการพัฒนาในเชิงวิชาชีพ (Professionalization) หลังจากตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และในปี 2475 ได้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นเพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจทางด้านกฎหมายและการเมือง ต่อมาในปี 2486 มีการตั้งมหาวิทยาลัยในการวิชาชีพขึ้น 3 แห่งพร้อมกัน คือ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ทั้ง 3 แห่งอยู่ในความดูแลของกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตร และกรมศิลปากร ตามลำดับ ลักษณะของการจัดการศึกษาทั้งหลักสูตร การสอน รวมทั้งการบริหารจัดการจะเน้นเพื่อการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก

ยุคสอง ยุคของการพัฒนาในเชิงเสรีนิยม (Liberalization) ยุคนี้เริ่มตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงช่วงเวลาประมาณปี 2513 เมื่ออิทธิพลของแนวคิดอุดมศึกษาของอเมริกาที่เน้นบทบาทที่กว้างของมหาวิทยาลัย คือ การสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ รวมถึงการจัดหลักสูตร และการสอนในแนวของหน่วยกิตที่ให้โอกาสทางเลือกแก่นักศึกษามากขึ้น ในระยะนี้มีการเปิดมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัด คือ ที่จังหวัดเชียงใหม่ ขอนแก่น และสงขลา

ยุคสาม ยุคของการพัฒนาในเชิงของการเปิดโอกาส (Equalization) ในปี 2514 ได้มีประกาศจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิด คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหงเพื่อเปิดโอกาสทางอุดมศึกษากับประชาชนตามมาด้วยการเปิดมหาวิทยาลัยเพิ่ม และประกาศใช้กฎหมายเพื่อให้เอกชนเข้ามาจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ ยุคนี้เป็นยุคของการศึกษาที่เน้นให้คนส่วนใหญ่สามารถรับการศึกษาในระดับศึกษามหาวิทยาลัย (Massification) ได้รูปหลักสูตรการเรียนการสอนและการบริหารจัดการก็มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความจำเป็นของยุคสมัยชัดเจนมากขึ้น

ยุคสี่ ยุคของการพัฒนาในเชิงของบริษัท (Corporatization) ที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยมีอิสระจากระบบราชการให้การบริหารมีความคล่องตัว การตัดสินใจในการดำเนินการให้สิ้นสุดที่สภามหาวิทยาลัยเพื่อให้มหาวิทยาลัยสามารถเปลี่ยนแปลง ปรับตัว และตามทันระบบการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีมหาวิทยาลัยใหม่ที่ดำเนินงานในลักษณะนี้ขึ้น คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (ไพฑูรย์ สันถรณ์, 2551) ปรัชญาการณของโลกาภิวัตน์ทางอุดมศึกษา ทศวรรษที่ผ่านมาอุดมศึกษาไทยได้ดำเนินการเป็น 4 เรื่องหลัก คือ การทำให้บัณฑิตไทยเป็นคนทันสมัย (Modernizing Thai Graduates) การทำให้ระบบอุดมศึกษาไทยเป็นการค้า (Commercializing Thai Higher Education System) การทำให้ระบบอุดมศึกษาจัดการได้ (Managerializing Thai Higher Education system) และการทำให้อุดมศึกษาไทยเป็นนานาชาติ (Internationalizing Thai Higher Education)

การทำให้บัณฑิตไทยเป็นคนทันสมัย (Modernizing Thai Graduates)

อุดมศึกษาในกระแสของโลกาภิวัตน์ของไทย ปรัชญาครั้งแรกที่เห็นชัดเจน คือ ความพยายามในการจัดการศึกษาเพื่อให้คนไทยมีความทันสมัย ทันต่อโลก ทันต่อกระแสโลกาภิวัตน์ ด้วยการส่งเสริมให้บัณฑิตเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ส่งเสริมให้เรียนคอมพิวเตอร์ ส่งเสริมให้บัณฑิตเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการเรียนจากเทคโนโลยีข่าวสารต่าง ๆ ส่งเสริมบัณฑิตให้ใฝ่รู้ เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา โดยเรียนสาระของต่างประเทศ เน้นการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) เน้นการจัดการความรู้ (Knowledge creation) เน้นให้บัณฑิตสามารถใช้ชีวิตและดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของต่างประเทศโดยเฉพาะค่านิยมทางตะวันตกที่มีลักษณะเสรีส่งเสริมบัณฑิตให้เป็นปัจเจกบุคคล และวัตถุนิยมด้วยการสนับสนุนส่งเสริมให้ทันสมัย ทันโลก ทันทุนนิยม ทันนานาชาติ (เกื้อ วงศ์บุญสิน และสุวณิ สุรเสียงสังข์, 2547)

การทำให้ระบบอุดมศึกษาไทยเป็นการค้า (Commercializing Thai Higher Education System)

อิทธิพลของเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ที่เน้นธุรกิจ เน้นการแข่งขัน เน้นตลาดเสรี จึงมีอิทธิพลสำคัญต่อระบบอุดมศึกษาสนองตอบต่อตลาดมากขึ้น นิสิตนักศึกษาถูกจัดให้เป็น “ลูกค้า” ผู้บริหารคือ “นายจ้าง” การอุดมศึกษาเป็นการ “ลงทุน” เมื่อจบจึงต้อง “ถอนทุน”

การทำให้บัณฑิตรู้จักคิดวิเคราะห์ (Criticalizing Thai Graduates)

ทิศทางของการปฏิรูปอุดมศึกษาไทยในอนาคตต้องสอนให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ให้เป็นดังเช่น Smart Consumer ที่รู้และมั่นใจที่จะรับหรือไม่รับสิ่งใด จะเลือกสิ่งใด เพราะอะไร รูปแบบการเรียนการสอนในเชิง Crystal – based instructions ควรได้รับการพัฒนา และส่งเสริมขึ้นอย่างจริงจัง การเรียนรู้และคัดเลือกระบบและแนวใหม่ ๆ ทางอุดมศึกษามาใช้ ต้องคัดและเลือกอย่างฉลาดพอ ให้ทันกับวิถีคิดของโลกและนานาชาติที่ต่างเน้นการเรียนรู้ในเชิงคิดวิเคราะห์ (Critical pedagogy) กันอย่างกว้างขวาง แต่ของเรากลับมองข้ามไปนอกจากคิดวิเคราะห์แล้วจะต้องสร้างความคิดและความรู้ของเราเองขึ้นมา (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2551)

การวิจัยอนาคต (Futures Research)

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต

เทคนิคการวิจัยอนาคต เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique)

เป็นเทคนิคการทำนายที่พัฒนาขึ้นโดยนักคิด คือ โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และ นอร์แมน ซี. ดาลเกย์ (Norman C. Dalkey) เป็นนักวิจัยของบริษัทแรนด์ (Rand Corporation) ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นบริษัทเกี่ยวกับอาวุธสงคราม ในปัจจุบัน Delphi เป็นเทคนิคการทำนายที่ได้รับความนิยมอย่างมากในเกือบจะทุกวงการไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ การเมือง การทหาร เศรษฐกิจ การสาธารณสุข การศึกษา และด้านอื่น ๆ Delphi เป็นเทคนิคการวิจัย และการคาดการณ์อนาคตแล้ว ยังเป็นเทคนิคการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนได้รับข่าวสารและแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญระหว่างกันโดยไม่มีการเผชิญหน้ากันโดยตรงเช่นเดียวกับการระดมสมอง (Brain storming) หรือการประชุมกลุ่มแบบอื่น ๆ

ในปัจจุบันการวิจัยแบบเทคนิค Delphi ถูกนำมาใช้เมื่อผู้ศึกษาต้องการทราบความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและหรือมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับเวลาปริมาณหรือสภาพการณ์ที่ต้องการจะให้เป็น อีกนัยหนึ่งการวิจัยเป็นการระดมความคิดโดยผู้ที่ให้ข้อคิดไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้ากัน ดังนั้นจึงสามารถป้องกันมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งมีอิทธิพลครอบงำการตัดสินใจ ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อคิดเห็นสามารถตัดสินใจใช้ข้อเท็จจริงและเหตุผลอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะ

1. ผู้เข้าร่วมเป็นผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาวิจัยไม่ทราบว่ใครบ้างที่เข้าร่วมเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ไม่ทราบว่ผู้อื่นมีความเห็นอย่างไรในประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพราะผู้เชี่ยวชาญทุกคนจะตอบแบบสอบถามตามที่ผู้วิจัยจะกำหนดขึ้นในแต่ละขั้นตอนในเวลาใกล้เคียงกัน
2. ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมในการวิจัยจะต้องตอบแบบสอบถามตามที่ผู้วิจัยกำหนดให้ครบทุกขั้นตอน อาจเป็น 2-4 รอบ ทั้งนี้โดยที่การตอบแบบสอบถามครั้งแรกจะเป็นคำถามปลายเปิด ส่วนคำถามรอบต่อ ๆ ไป อยู่ในลักษณะมาตราประเมินค่า ผู้เชี่ยวชาญสามารถทบทวนคำตอบของตนได้ทุกขั้นตอน

Delphi รูปแบบเดิมมีลักษณะเฉพาะ ต่อมาภายหลังก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่หลักการและระเบียบวิธีใหญ่ ๆ ยังคงเหมือนเดิม คือ การศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ โดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนทำการคาดการณ์ว่าแนวโน้มหรือเหตุการณ์แต่ละอย่างจะเกิดขึ้นเมื่อใด หรือทำการคาดการณ์ว่าภายในเวลาที่กำหนด เช่นอีก 20 ปี ข้างหน้า จะมีเหตุการณ์หรือแนวโน้มใดที่เกิดขึ้นบ้าง หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์แล้วป้อนผลการวิเคราะห์ซึ่งปกติจะอยู่ในรูปของสถิติง่าย ๆ กลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาคำตอบเดิมของตนเองเทียบกับของกลุ่ม แล้วทำการคาดการณ์หรือตอบตามรูปแบบที่ผู้วิจัยกำหนดอีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยก็จะนำคำตอบไปวิเคราะห์ใหม่ แล้วอาจป้อนข้อมูลที่ได้อจากการวิเคราะห์กลับไปยังผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้งโดยปกติกระบวนการทำซ้ำ (Iterative process) แบบนี้จะดำเนินต่อไปราว ๆ สองหรือสามรอบ หรือจนกว่าจะได้คำตอบที่เป็นฉันทามติ (Consensus) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จุดมุ่งหมายของการทำซ้ำดังกล่าวก็เพื่อที่จะกรอง (Refine) ความเชี่ยวชาญของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั่นเอง (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2553, หน้า 78)

สรุปขั้นตอนใหญ่ ๆ ของเทคนิคการวิจัยแบบ Delphi ได้ดังนี้

1. กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Panel experts) ผู้วิจัยจะต้องหาวิธีและทำการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ และความชำนาญในเรื่องที่จะศึกษา โดยปกติจะมีประมาณตั้งแต่ 10 กว่าคนขึ้นไป ถึง 100 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายการวิจัย ความซับซ้อนของเรื่องที่จะศึกษา เวลาและงบประมาณ
2. กำหนดประเด็นแนวโน้มและสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย โดยทั่วไปมักจะอยู่ในรูปของแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
3. ทำ Delphi รอบที่หนึ่ง โดยการส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ หรือสัมภาษณ์ (ตัวต่อตัวหรือโดยการโทรศัพท์) หรือทำการประชุมทางไกล (Tele conferencing) โดยผ่านระบบสื่อสารทางเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ระบบคอมพิวเตอร์
4. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในรอบที่หนึ่ง

5. ทำ Delphi รอบที่สอง โดยรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านจะได้รับข้อมูลป้อนกลับเชิงสถิติ (Statistical feedbacks) ที่เป็นของกลุ่มโดยส่วนรวม เช่น ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ของกลุ่ม ผนวกด้วยคำตอบเดิมของตนเองแล้วขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาตอบใหม่

6. ทำ Delphi รอบที่สาม

7. สรุปและอภิปรายผล โดยการเสนอแนวโน้มน้อมที่มีฉันทามติตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้ว อภิปรายเสนอแนะจากผลการวิจัย

ลักษณะแบบสอบถามของการวิจัย

หัวใจสำคัญของการวิจัยแบบเทคนิค Delphi อีกประการหนึ่ง คือ แบบสอบถามซึ่งจำเป็นต้องมีหลายชุดเนื่องจากต้องใช้ความคิดเห็นที่มั่นใจแน่นอนของผู้เชี่ยวชาญ จึงต้องมีการสอบถามซ้ำหลายครั้งหลายหน

ในขั้นแรกผู้วิจัยจะต้องกำหนดกรอบ (Frame) กรอบของการวิจัยอาจได้มาจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องหรือจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน เมื่อได้กรอบของการวิจัยแล้วจึงนำมาสร้างแบบสอบถามฉบับแรก ซึ่งจะเป็นคำถามกว้าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของการวิจัย คำถามในรอบแรกมักจะเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการวิจัยได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางภายในกรอบที่กำหนด ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามในรอบแรกจะถูกรวบรวมเป็นข้อกระทงใหม่แบบสอบถามรอบที่สอง

แบบสอบถามในรอบที่สอง เป็นขั้นตอนที่สำคัญและยากมากที่สุดของการทำวิจัยแบบเทคนิค Delphi ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญทุกคนในแบบสอบถามปลายเปิดรอบแรกเข้าด้วยกัน ตัดทอนข้อความที่ซ้ำกัน หรือตัดส่วนที่เกินไปจากกรอบของการวิจัยที่กำหนดไว้ออกไป แต่ทั้งนี้จะต้องคงความหมายเดิมของผู้เชี่ยวชาญไว้ด้วย ข้อความที่รวบรวมมานี้จะถูกนำมาเป็นข้อคำถามในลักษณะมาตราประมาณค่าซึ่งอาจเป็นสเกลตั้งแต่ 1-5 หรือ 1-6 หรือ 1-7 แล้วแต่ความเหมาะสม การประเมินค่าในแบบสอบถามรอบนี้จะเน้นการจัดลำดับความสำคัญหรือความเป็นไปของเหตุการณ์

แบบสอบถามรอบที่สาม โดยปกติจะประกอบไปด้วยประโยคหรือข้อคำถามเหมือนกับแบบสอบถามรอบที่สอง แต่มีการเพิ่มเติมการรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการวิจัยทราบความคิดเห็นของกลุ่มโดยแสดงฐานนิยม (Mode) หรือค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile range) ของแต่ละข้อคำถาม รวมทั้งตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญคนนั้น ๆ ตอบในแบบสอบถามรอบที่สอง ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความเหมือนหรือความแตกต่างในรอบที่สามนี้ โดยอาจเปลี่ยนแปลงคำตอบของตนให้เข้ามาอยู่ในพิสัยระหว่างควอไทล์ หรือยืนยันคำตอบเดิมของตน แต่หากคำตอบเดิมอยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ หรือยืนยันคำตอบเดิมของตน ผู้เชี่ยวชาญที่ให้คำตอบจะต้องแสดงเหตุผลประกอบด้วย

แบบสอบถามรอบที่สี่ มีลักษณะเช่นเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่สาม (โดยปกติแล้ว ที่นิยมใช้แบบสอบถามเพียง 2-3 รอบ

เทคนิคการวิจัยอนาคต เทคนิค EFR (Ethnographic futures research)

เทคนิคการวิจัยแบบ **EFR** เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากระเบียบวิธีทางมนุษยวิทยาที่เรียกว่า การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnographic research หรือ Ethnography) ผู้พัฒนาเทคนิคการวิจัยอนาคต แบบ EFR คือ ศาสตราจารย์ ดร. โรเบิร์ต บี. เท็กซ์เตอร์ (Robert B. Textor) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา EFR เป็นเทคนิคการวิจัยที่พยายามจะดึงเอาอนาคตภาพและค่านิยมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประชากรที่ศึกษา โดยการสัมภาษณ์ที่มี ลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้นำ (Non-directive open ended) โดย ผู้วิจัยอาจมีหัวข้อหรือประเด็นที่เตรียมไว้ประกอบเพื่อกันลืม แต่จะ ไม่มีลักษณะของถามแบบชี้นำ หลักสัมภาษณ์แบบ EFR นี้ ถือว่าผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ควบคุมการสัมภาษณ์และมีอิสระในการให้ การสัมภาษณ์อย่างเต็มที่ ลักษณะของการสัมภาษณ์แบบ EFR ที่เด่นและแตกต่างไปจากการสัมภาษณ์ แบบอื่น คือ จะมีการแบ่งช่วงการสัมภาษณ์ออกเป็นช่วง ๆ โดยอาจจะแบ่งตามหัวข้อที่สัมภาษณ์หรือ ตามช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น ทุก ๆ ประมาณ 10 นาที ผู้สัมภาษณ์จะทำการสรุป การสัมภาษณ์จากการ บันทึกจดไว้หรือจากเทปบันทึกเสียงให้ผู้สัมภาษณ์ฟัง และขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและแก้ไขคำสัมภาษณ์ได้ กระบวนการเช่นนี้เรียกว่า เทคนิคการสรุปสะสม (Cumulative summarization technique) โดยจะทำเช่นนี้จนจบการสัมภาษณ์เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้น เพราะว่าข้อมูลที่ได้นั้นมีความน่าเชื่อถือ คือ มีทั้งความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ของข้อมูลเพิ่มขึ้น (ทศพร สิริสัมพันธ์, 2553, หน้า 80)

โดยปกติการสัมภาษณ์แบบ EFR นี้ จะประกอบไปด้วยอนาคตภาพที่เป็นทางเลือก (Alternative) 3 ภาพ และเรียงลำดับกันไป คือ อนาคตภาพทางดี (Optimistic-realistic scenario) อนาคตภาพทางร้าย (Pessimistic-realistic scenario) และอนาคตภาพที่น่าจะเป็นไปไม่ได้มากที่สุด (Most-probable scenario) อนาคตภาพทั้ง 3 ภาพนี้ จะประกอบได้ด้วยแนวโน้มในอนาคตที่ผู้สัมภาษณ์ คาดว่ามีโอกาสเกิดขึ้นจริง (Possible, Probable) มิใช่แนวโน้มในอุดมคติที่ไม่มีโอกาสเกิดขึ้น

สรุปขั้นตอนใหญ่ ๆ ของการวิจัยแบบ EFR ได้ดังนี้

1. กำหนดกลุ่มตัวอย่าง
2. สัมภาษณ์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ
 - 2.1 เป็นแบบเปิดและไม่ชี้นำ (Non-directive, Open-ended)
 - 2.2 เป็นแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured, Interview) คือ มีการเตรียมหัวข้อหรือ ประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า

2.3 ให้เทคนิคการสรุปสะสม (Cumulative summarization)

2.4 สัมภาษณ์อนาคตภาพ 3 แบบ

- Optimistic-Realistic (O-R)

- Pessimistic-Realistic (P-R)

- Most-Probable (M-P)

3. วิเคราะห์/ สังเคราะห์ หาด้านทามติ

4. เขียนอนาคตภาพ (Scenario write-up)

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi futures research)

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi futures research) เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายและความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยอนาคตมากที่สุดวิธีหนึ่งในปัจจุบัน เป็นเทคนิคการวิจัยที่รวมเอาจุดเด่นหรือข้อดีของเทคนิค EFR และ Delphi เข้าด้วยกัน รวมข้อดีของทั้งสองเทคนิคช่วยแก้จุดอ่อนของแต่ละเทคนิคได้เป็นอย่างดี โดยหลักการแล้วเทคนิค EDFR เป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิค EFR กับ Delphi เข้าด้วยกันขั้นตอนต่าง ๆ ของ EDFR ก็คล้าย ๆ กับ Delphi เพียงแต่ปรับปรุงวิธีให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมมากขึ้น โดยในรอบแรกของการวิจัย จะใช้การสัมภาษณ์แบบ EFR ที่ปรับปรุงแล้ว หลังจากสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์และสร้างเป็นเครื่องมือ ซึ่งมักจะมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแล้วส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบตามรูปแบบของ Delphi เพื่อที่จะทำการกรองความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาด้านทามติ ซึ่งมักจะทำประมาณ 2-3 รอบ หลังจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มากและมีความสอดคล้องทางความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสรุปเขียนเป็นอนาคตภาพ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2553, หน้า 82-85)

สรุปขั้นตอนใหญ่ ๆ ของการวิจัยแบบ EDFR ได้ดังนี้

1. การกำหนดและเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญมาก เพราะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ผู้วิจัยต้องติดตามกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นการส่วนตัว อธิบายจุดมุ่งหมายขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย เวลาที่ใช้โดยประมาณ และประโยชน์ของการวิจัย ย้ำถึงความจำเป็นและความสำคัญของผู้เชี่ยวชาญ

2. สัมภาษณ์ (EDFR รอบที่ 1) ลักษณะการสัมภาษณ์และขั้นตอนคล้ายกับ EFR แต่ EDFR มีความยืดหยุ่นมากกว่า ผู้วิจัยสามารถที่จะเลือกรูปแบบการสัมภาษณ์รอบที่ 1 อาจใช้รูปแบบ EFR กล่าวคือ เริ่มสัมภาษณ์จากภาพอนาคตทางที่ดี (Optimistic realistic scenario) ภาพอนาคตทางที่ไม่ดี (Pessimistic realistic scenario) ภาพอนาคตที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญคิดในหลายแง่มุม ซึ่งเป็นการมองในแง่บวกก่อนแล้วจึงพิจารณาในแง่ลบ และความเป็นไปได้มากที่สุด

นอกจากนั้นการสัมภาษณ์แบบ EDFR มีความยืดหยุ่นมาก หากผู้วิจัยต้องการข้อมูลเพิ่มเติมก็สามารถสัมภาษณ์ในประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการได้ โดยการผนวกเข้ากับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญลำดับต่อไป หรืออาจแบ่งการสัมภาษณ์เป็นช่วง ๆ ก็สามารถทำได้

3. วิเคราะห์/ สังเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อเขียนแนวโน้มในแบบสอบถาม

4. สร้างเครื่องมือ การสร้างเครื่องมือถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญและยากที่สุดของการวิจัยด้วยเทคนิคนี้ คือ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทุกคนมารวมกัน ตัดทอนข้อความที่ซ้ำกันหรือตัดส่วนที่เกินไปจากกรอบของการวิจัยที่กำหนดไว้ออกไป โดยการหาถ้อยคำที่ครอบคลุมข้อความทั้งหมด ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พยายามรักษาลำดับของคำให้สัมภาษณ์ไว้ให้มากที่สุด การเขียนควรเป็นภาษาที่สั้น กระชับ โดยพยายามรักษาความหมายเดิมของผู้เชี่ยวชาญให้มากที่สุด เขียนแนวโน้มเพียงประเด็นเดียวใน 1 ข้อ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ผู้เชี่ยวชาญเกิดความสับสนในประเด็นนั้น ๆ

5. ทำ EDFR รอบที่ 2, 3 การนำแบบสอบถามไปสอบถามผู้เชี่ยวชาญและนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน เพื่อทำการจำแนกข้อมูลหาฉันทมติ (Consensus) ในการทำ EDFR รอบที่ 2 และ 3 ในรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านจะได้รับรู้ข้อมูลป้อนกลับเชิงสถิติ (Statistical feedbacks) เป็นของกลุ่มโดยส่วนรวมโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่าง ควอไทล์ (Interquartile Range) ของกลุ่ม ผนวกด้วยคำตอบเดิมของตนเอง แล้วขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาตอบใหม่ จำนวนรอบของการทำวิจัย EDFR ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย งบประมาณ เวลา และกำลังคนของการวิจัย ทั้งนี้พิจารณาจากคำตอบที่ได้ว่ามีความเป็นเอกพันธ์แล้วหรือยังมี Homogeneity ของคำตอบหรือมีฉันทมติ (Consensus) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ครอบคลุมเรื่องที่ศึกษามากพอแล้วหรือยัง

6. เขียนภาพอนาคต การนำผลการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ผลตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งโดยทั่วไปถือตามเกณฑ์ที่มีแนวโน้มความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง กล่าวคือค่ามัธยฐาน (Median) ที่ 3.5 ขึ้นไป และพิจารณาความสอดคล้องของคำตอบ โดยพิจารณาจาก Interquartile Range (Q3-Q1) ไม่เกิน 1.5 การเขียนภาพอนาคตไม่เขียนเป็นวิชาการมากเกินไป คือคนทั่วไปอ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย

โดยสรุปงานวิจัยอนาคต EDFR เป็นเทคนิคการวิจัยที่มุ่งตอบสนองจุดมุ่งหมายและความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยอนาคตมากที่สุดวิธีหนึ่งในปัจจุบัน เป็นการวิจัยที่รวมเอาเทคนิค EFR และ Delphi เข้าด้วยกัน ขั้นตอนต่าง ๆ ของ EDFR คล้ายกับ Delphi โดยขั้นตอนแรกเป็นการสัมภาษณ์แบบ EFR และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วสร้างเป็นเครื่องมือ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นแบบสอบถามแล้วส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาฉันทมติ (Consensus) ซึ่งมักจะทำ 2-3 รอบ หลังจากนั้น

นำคำตอบที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มากและมีความสอดคล้องทางความคิดระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อสรุปและเขียนเป็นภาพอนาคต

เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิค EDFR (Ethnographic futures research)

เทคนิค EDFR เป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิคการวิจัยแบบ EFR (Ethnographic futures research) และเดลฟาย (Delphi) เข้าด้วยกัน เป็นเทคนิคการวิจัยที่รวมเอาจุดเด่นหรือข้อดีของเทคนิค EFR และเทคนิค Delphi เข้าด้วยกันทั้งสองเทคนิคช่วยแก้จุดอ่อนของแต่ละเทคนิคได้เป็นอย่างดี การวิจัยแบบเทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi futures research) เป็นเทคนิควิธีการวิจัยอนาคตที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายและความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยอนาคตมากที่สุดวิธีหนึ่งในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเทคนิคการวิจัยที่รวมเอาจุดเด่นหรือข้อดีของเทคนิค EFR และเทคนิค Delphi เข้าด้วยกัน การรวมข้อดีของสองเทคนิคดังกล่าวเป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิค EFR และเทคนิค Delphi เข้าด้วยกัน โดยหลักการเทคนิค EDFR คล้าย ๆ กับเทคนิค Delphi เพียงแต่มีการปรับปรุงวิธีให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมมากขึ้น

การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เป็นการวิจัยที่มุ่งหาข้อเท็จจริงและข้อสรุปเชิงปริมาณ เน้นการใช้ข้อมูลที่เป็นตัวเลขเป็นหลักฐานยืนยันความถูกต้องของข้อค้นพบ และสรุปต่าง ๆ มีการใช้เครื่องมือที่มีความเป็นปรนัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น แบบสอบถาม แบบทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การทดลอง เป็นต้น

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นการวิจัยที่นักวิจัยจะต้องลงไปศึกษาสังเกต และกลุ่มบุคคลที่ต้องการศึกษาโดยละเอียดทุกด้านในลักษณะเจาะลึก ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การวิเคราะห์เชิงเหตุผลไม่ได้มุ่งเก็บเป็นตัวเลขมาทำการวิเคราะห์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศไทย

กรรณิกา ริยะตานนท์ (2540, หน้า 74) วิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของงานที่ตลาดแรงงานต้องการ พบว่า คุณลักษณะของแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมนั้น คุณลักษณะของลูกจ้างที่นายจ้างต้องการและให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ได้แก่ คุณสมบัติ ความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มั่นคงทางอารมณ์ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีระเบียบ และรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ส่วนในด้านความรู้และทักษะเชิงวิชาการนั้น เป็นความต้องการในระดับรอง ๆ ลงไป เพราะว่าสามารถที่จะฝึกฝนในสถานประกอบการได้ และจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ใช้ในแต่ละสถานประกอบการ

ชาญชัย อินทรประวัติ (2541, หน้า 29) ศึกษาความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชาเกี่ยวกับคุณลักษณะและความสามารถในการทำงานของบัณฑิตมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี รุ่นปีการศึกษา 2540 พบว่า คุณลักษณะและความสามารถในการทำงานอยู่ในระดับดี โดยคุณลักษณะที่ดีเด่นชัดที่สุด 3 อันดับแรก คือ 1) ความซื่อตรงต่อหน้าที่ 2) ความขยันหมั่นเพียร 3) การมีสัมมาคารวะต่อผู้อื่น คุณลักษณะที่อยู่ในระดับไม่ดีต่ำสุด 3 อันดับ คือ ความสามารถในการเขียนภาษาอังกฤษ ความสามารถในการชักจูงผู้อื่น และความสามารถในการชักจูงผู้อื่น และความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษ

บุญส่ง บุญมาก (2544, หน้า 60-61) ศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิตที่บริษัทฝรั่งเศสในประเทศไทยต้องการ พบว่า บัณฑิตมีปัญหาด้านคุณลักษณะเรียงลำดับดังนี้ 1) มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษไม่ดีพอ 2) ขาดประสบการณ์ในสาขาที่ต้องการ 3) คุณลักษณะไม่เพียงพอในตำแหน่งงาน 4) อื่น ๆ เช่น ขาดความรับผิดชอบและการตัดสินใจ ขาดการกระตือรือร้นในการทำงาน ปรับตัวยาก เป็นต้น

สุณิสา อัมเธิบ (2545) ศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิตในทัศนะของอาจารย์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของบัณฑิตสถาบันราชภัฏรำไพพรรณี ในทัศนะของอาจารย์ทั้ง 4 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ลำดับที่ 1 ด้านสุขภาพและบุคลิกภาพ ลำดับที่ 2 คือ ด้านส่วนรวมและสิ่งแวดล้อม ลำดับที่ 3 คือ คุณธรรมจริยธรรม และลำดับสุดท้ายด้านความรู้ความสามารถ

กัญญารัตน์ หาญสารกิจ (2551) ศึกษาคุณลักษณะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นิสิตมีทัศนะต่อคุณลักษณะของนิสิตเป็นการประเมินตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในแต่ละด้านและโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยนิสิตชายและนิสิตหญิงมีทัศนะต่อคุณลักษณะของนิสิตเป็นการประเมินตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนิสิตที่ศึกษาดังกลุ่มวิชาทั้งมีทัศนะต่อคุณลักษณะของนิสิตเป็นการประเมินตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาโดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นิสิตมีทัศนะต่อคุณลักษณะของนิสิตเป็นการประเมินตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาไม่พบความแตกต่างกัน การอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีทัศนะต่อคุณลักษณะของนิสิตเป็นการประเมินตนเองของนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นิสิตมีทัศนะต่อคุณลักษณะของนิสิตเป็นการประเมินตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัย

ศรีนครินทร์วิโรฒ ตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาด้านวิชาการ วิชาชีพ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนิสิตที่มีจำนวนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างกัันมีทัศนต่อคุณลักษณะของนิสิตเป็นการประเมินตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นิสิตมีทัศนต่อคุณลักษณะของนิสิตเป็นการประเมินตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ด้านวิชาการ วิชาชีพ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีทัศนต่อคุณลักษณะของนิสิตเป็นการประเมินตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นิสิตมีทัศนต่อคุณลักษณะของนิสิตเป็นการประเมินตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาด้านวิชาการวิชาชีพ และด้านคุณธรรม จริยธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น ด้านสังคมที่ไม่พบความแตกต่าง

งานวิจัยในต่างประเทศ

คานเดนเฮด (Cadenhead, 1965, p. 3989-A) ศึกษาติดตามผลการปฏิบัติของผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยเกร็ง เพื่อศึกษาปัญหาและนำผลการศึกษาไปปรับปรุงหลักสูตรของมหาวิทยาลัยดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า ผู้บังคับบัญชาประเมินความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการสอนสูงกว่าผู้สำเร็จการศึกษาประเมินค่าตนเอง โดยเห็นว่าผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ในเนื้อหาวิชา การศึกษาและวิชาครุมากกว่าความรู้ความสามารถในกระบวนการเรียนการสอน ส่วนผู้สำเร็จการศึกษาเห็นว่าประสบการณ์มีประโยชน์มากในขณะที่กำลังศึกษาอยู่ในวิทยาลัย คือ ประสบการณ์เกี่ยวกับการสอนและการฝึกสอน ส่วนปัญหาที่ผู้สำเร็จการศึกษาพบมากที่สุดคือ ปัญหาเฉพาะหน้าในขณะทำการสอน ผู้สำเร็จการศึกษาได้เสนอให้มีการประเมินผลหลักสูตรการฝึกหัดครูเสียใหม่ โดยพยายามเน้นเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านการสอนให้มากขึ้น

เบิร์ต (Baert, 1988) ทำการวิจัยเรื่อง การติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษา สาขาอุตสาหกรรมศิลป์ในระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย เมืองลองบีช ระหว่างปีการศึกษา 1982 - 1987 ผลการวิจัยพบว่าหนึ่งในแปดของผู้สำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่ประกอบอาชีพครู ผู้สำเร็จการศึกษาทั้งสองระดับมีความเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนว่าควรมีการฝึกอบรมการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดทักษะและความเชี่ยวชาญในการทำงานมากขึ้น และควรมีการเปิดสอนวิชาคอมพิวเตอร์ด้วย นอกจากนี้ผู้สำเร็จการศึกษาทั้งสองระดับต่างมีความพึงพอใจในงานที่ทำอยู่ และคิดว่าตนมีความสามารถเพียงพอที่จะทำงานต่อไปได้ และสำหรับผู้สำเร็จ

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเห็นว่า ควรมีการทำวิทยานิพนธ์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับบัณฑิตต่อไป

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University